

ČASOPIS ZA POVIJEST
ZAPADNE HRVATSKE

WEST CROATIAN
HISTORY JOURNAL

Uredila / Edited by

ANDREA ROKNIĆ BEŽANIĆ

RIJEKA,
XVII. i XVIII./17. i 18.
2022.-2023.

Kratak pregled povijesti volontiranja u Hrvatskoj

Valentina Kezić, mag. educ. philol.croat. et mag. educ. hist.
DKolektiv Osijek,
Ulica Stjepana Radića 16, 31000 Osijek

UDK: 364-32(497.5)(091)

Stručni članak / Professional paper

Primljeno / Received: 14. 7. 2023.

Prihvaćeno / Accepted: 7. 12. 2023.

Sažetak

Volontiranje u svijetu, pa tako i u Hrvatskoj ima dugu tradiciju i javljalo se u različitim oblicima tijekom povijesti. U nedostatku radova koji se bave njegovim povijesnim razvojem u Hrvatskoj, ovaj članak nastoji dati kratak pregled te povijesti koristeći dosadašnja relevantna istraživanja i dostupne izvore. Nakon definiranja samog pojma volontiranja, njegovih oblika i kategorizacije slijedi prikaz razvoja volontiranja u Hrvatskoj, njegove institucionalizacije, pravnih dokumenata te prava i dužnosti volontera. Uvidom u relevantna istraživanja i izvore došlo se do nekoliko zaključaka. Volonterski je rad u Hrvatskoj tijekom povijesti bio prisutan u radu različitih organizacija, a podrazumijevao je uglavnom pomoć potrebitima i ugroženima. Do njegove institucionalizacije došlo je tek krajem 1990-ih, a usvajanjem pravnih dokumenata početkom 2000-ih započela je i pravna regulacija kojom su se definirala različita pitanja poput prava i dužnosti volontera i organizacija koja su na snazi i danas.

Ključne riječi: povijest volontiranja, Hrvatska, institucionalizacija volontiranja, volonteri

Uvod

Volontiranje se pojavljuje u svim društvima svijeta i mijenjalo je svoje oblike kroz vrijeme. Ako ga se promatra kroz prizmu pomaganja, može se reći kako ono postoji otkad je i čovjeka.¹ Tako je i u slučaju Hrvatske u kojoj ono također ima dugu tradiciju. Njegova važnost u različitim područjima i aspektima tema je brojnih brošura i publikacija koje su objavljene posljednjih godina.² U njima su se između ostaloga pokušali prikazati različiti oblici volontiranja kroz povijest i suvremena poimanja volontiranja, kao i njegovi provoditelji – civilne organizacije, institucije i volonteri. Od početka 2000-ih i zamjetnog rasta volonterskog rada takve se publikacije zamjećuju i u Hrvatskoj.³ U manjoj mjeri bave se njegovim povijesnim razvojem što je bio poticaj i za nastanak ovoga rada. Kako ga se tijekom vremena različito tumačilo, provođenje temeljitog i cjelovitog istraživanja zahtijevalo bi duži vremenski period, stoga ovaj rad nastoji ponuditi kraći pregled njegova razvoja u Hrvatskoj tijekom povijesti koristeći dosadašnje relevantne publikacije i izvore koji ga spominju.

Uz to, u članku će biti prikazano značenje samog pojma, prikazani njegovi oblici i kategorizacija, razvoj njegove institucionalizacije u Hrvatskoj, pravni dokumenti vezani uz razvoj volontiranja te prava i dužnosti volontera i organizacija volonterskog rada.

Volontiranje – definiranje pojma

Pojam volontiranja (volonterstvo, volonterizam) podrazumijeva različita tumačenja koja su vezana uz tradiciju, kulturološke prilike te društveni kontekst određenih država.⁴ Primarnom, odnosno tradicionalnom razumijevanju volontiranja (nesebična pomoć drugima) često je pridodano i suvremeno razumijevanje kroz tri oblika – uzajamna podrška, davanje usluga i aktivno uključivanje u društvo. Uzajamna podrška odvija se u krugu bliskih osoba i temelji se na prirodnoj težnji ljudi da prežive ili da žive bolje, a volontiranje u

1 Jelena KAMENKO MAYER, Lejla ŠEHIĆ RELIĆ et al., *Generacija za V: zašto i kako organizirati volonterske programe u ustanovama odgoja i obrazovanja?*, Osijek: Volonterski centar: Hrvatski centar za razvoj volontera, 2019., 14.

2 Od recentnijih izdvaja se primjerice David Horton SMITH, Robert A. STEBBINS, Jurgen GROTZ, *The Palgrave Handbook of Volunteering, Civic Participation and Nonprofit Associations*, UK: Palgrave Macmillan, 2016.

3 To su primjerice: Bojana ČULUM, *Zašto i kako vrednovati volontiranje?: analiza modela institucionalnog priznavanja volontiranja kao preduvjeta za dugoročni razvoj kulture volontiranja i ostvarivanja prednosti u korištenju usluga ili kod zapošljavanja*, Zagreb: Intergrafika - TTŽ., 2008.; Diana TOPČIĆ, *Priručnik za rad s volonterima*, Split: Udruga MI, Volonterski centar Split, 2001.; Andrea RUSSO, *Volontiranje: ključ uspjeha u svijetu rada*, Split: Udruga Split zdravi grad, 2007.; Hrvojka BEGOVIĆ, *O volontiranju i volonterima/kama*, Zagreb: Volonterski centar., 2006.; Jelena KAMENKO, Lejla ŠEHIĆ-RELIĆ, *Neudoban položaj: Priručnik za suzbijanje diskriminacije mladih na tržištu rada*, Zagreb: Mreža mladih Hrvatske., 2013. i dr.

4 Bojana ČULUM, *Zašto i kako vrednovati volontiranje?: analiza modela institucionalnog priznavanja volontiranja kao preduvjeta za dugoročni razvoj kulture volontiranja i ostvarivanja prednosti u korištenju usluga ili kod zapošljavanja*, 7.

obliku davanja usluga odnosi se na organizirani, institucijski kontekst (pomoć u bolnicama, domovima za djecu, stare i nemoćne i sl.).⁵

Pravni dokumenti poput Europske povelje o volonterstvu (1998.) volonteri rad definiraju kao „djelatnost u interesu ljudi, djelatnost koja nije motivirana financijskim interesom, djelatnost koja se odvija na lokalnoj i/ili nacionalnoj razini, djelatnost koja je dragovoljna, djelatnost koja je miroljubiva, djelatnost koja je utemeljena na osobnoj motivaciji i slobodi izbora, djelatnost koja potiče aktivnu građansku ulogu na dobrobit zajednice, djelatnost koja potiče razvoj ljudskih potencijala, djelatnost koja poboljšava kvalitetu življenja na načelima solidarnosti, (...) koja je osnova razvoja partnerskih odnosa između sudionika sustava blagostanja, te poticaj samoorganiziranju ljudi pri rješavanju problema”.⁶ S druge strane, hrvatski Zakon o volonterstvu (2007.)⁷ volontiranjem smatra dobrovoljno ulaganje osobnog vremena, truda, znanja i vještina kojima se obavljaju usluge ili aktivnosti za dobrobit druge osobe ili za opću dobrobit, a obavljaju ih osobe na način predviđen ovim Zakonom, bez postojanja uvjeta isplate novčane nagrade ili potraživanja druge imovinske koristi za obavljeno volontiranje, ako ovim Zakonom nije drukčije određeno. Volontiranje se prepoznaje i promiče kao aktivnost od interesa za Republiku Hrvatsku koja dovodi do poboljšanja kvalitete života, do aktivnog uključivanja osoba u društvena zbivanja te do razvoja humanijega i ravnopravnijega demokratskog društva.⁸ Za Opću deklaraciju o volonterstvu (2001.) volontiranje je jedan od kamena temeljaca civilnoga društva jer oživljava najplemenitija stremljenja čovječanstva, zauzimanje za mir, slobodu, mogućnost izbora, sigurnost i pravičnost za sve ljude. Ono, bilo da je riječ o djelovanju pojedinaca ili skupina, pruža mogućnost podupiranja i ostvarivanja ljudskih vrijednosti, zajedništva, skrbi i pomoći; pojedincu, kao članu zajednice koji čitavog života uči i razvija se, mogućnost za ostvarivanje prava i odgovornosti, te realizaciju svih ljudskih potencijala; mogućnost premošćivanja razlika koje nas dijele, kako zajedno živjeti u zdravim i zadovoljavajućim zajednicama kako bismo oblikovali svoju i zajedničku sudbinu.⁹ Na tragu spomenutih pravnih dokumenata nastale su brojne druge definicije volontiranja kojima je ono primjerice „neprofitna i neplaćena aktivnost kojom pojedinci ili pojedinke doprinose dobrobiti zajednice ili cijelog društva, a koja se javlja u raznim oblicima te uključuje lokalne i općenarodne volonterijske pothvate”.¹⁰ Volontiranje je i „način i stil života usko vezan uz čovjekov sustav vrijednosti, slobodu izbora, osnovnu težnju ljudi i temeljno obilježje demokracije”.¹¹

5 Isto.

6 Diana TOPČIĆ, *Priručnik za rad s volonterima*, 13.

7 Zakon je po određenim stavkama izmijenjen i dopunjen 2013. i 2021. godine.

8 https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2007_06_58_1863.html (1. srpnja 2023.)

9 Andrea RUSSO, *Volontiranje: ključ uspjeha u svijetu rada*, 15.

10 Hrvojkica BEGOVIĆ, *O volontiranju i volonterima/kama*, 4.

11 Jelena KAMENKO, Lejla ŠEHIĆ-RELIĆ, *Neudoban položaj: Priručnik za suzbijanje diskriminacije mladih na tržištu rada*, 87.

Volontiranjem se ne smatraju odrađivanje neplaćenog pripravničkog staža, rad na stipendijskim projektima, civilno služenje vojnog roka i odrađivanje zatvorske kazne kroz društveno koristan rad. Ono treba uključivati samo one aktivnosti koje se odrađuju isključivo slobodnom voljom i slobodnim izvorom, kojima je krajnji cilj dobrobit zajednice i u kojoj se volonteri ne iskorištavaju kao besplatna radna snaga za stjecanje profita.¹²

2.1 Kategorizacija volontiranja

Različite interpretacije pojma volontiranja dovele su i do razvoja različitih oblika volontiranja. Ono je prema konsenzusu zemalja članica Europske unije važno za društvo na individualnoj ili osobnoj razini (volontiranje je način poboljšanja kvalitete života i poslovnih mogućnosti za volontere pojedince), na organizacijskoj/uslužnoj razini (volontiranje koje omogućuje dostupnost usluga ili poboljšanje njihove kvalitete) i na društvenoj razini (volonterstvo kao način razvoja društvenog kapitala).¹³ Prema Hrvojkici Begović moguće ga je i kategorizirati prema vrsti posla i ciljanom polju rada, području djelovanja, vremenu trajanja, načinu na koji je organiziran i prema dobi volontera.¹⁴

Ciljana područja volontiranja obuhvaćaju one aktivnosti koje doprinose općoj dobrobiti i koje su korisne za ljudsku zajednicu u cjelini, kao što su briga za druge ljude kojima je to potrebno (stariji, nemoćni, djeca, invalidi, zlostavljani, osobe s posebnim potrebama, siromašni, društveno marginalizirani); humanitarni rad (pružanje pomoći područjima pogođenim prirodnim katastrofama ili ratom, obnova i uređenje javnih prostora ili prostora od opće koristi); socijalni rad (pružanje pomoći u bolnicama, zdravstvenim i socijalnim ustanovama, borba protiv kršenja ljudskih prava); rad u zaštiti okoliša i kulturni rad (pružanje pomoći u organizaciji kulturnih događaja i manifestacija, očuvanju kulturne i povijesne baštine, umjetnički humanitarni rad). Aktivnosti u spomenutim poljima mogu obuhvaćati gotovo sve vrste poslova koje volonteri mogu obavljati (administrativni poslovi, pružanje pomoći u radu organizacije, rad na terenu, direktan rad s korisnicima/ama, samostalno (pro)vođenje projekata i programa). U ovu kategoriju ubraja se i volontiranje stručnjaka u poslovnom sektoru (promidžba, marketing organizacija civilnog društva, izrada poslovnih planova, edukacija ili savjetovanje, donacije ili pomoć u naturi i sl.). Prema kategoriji koja se odnosi na dob volonter može postati svatko neovisno o uzrastu (djeca, mladi, odrasli, umirovljenici), a aktivnosti u koje su uključeni razlikuju se upravo po istoj kategoriji. U aktivnosti, odnosno volonterske programe moguće je uključiti i

¹² Ibid.

¹³ ČULUM, *Zašto i kako vrednovati volontiranje? : analiza modela institucionalnog priznavanja volontiranja kao preduvjeta za dugoročni razvoj kulture volontiranja i ostvarivanja prednosti u korištenju usluga ili kod zapošljavanja*, 9.

¹⁴ BEGOVIĆ, *O volontiranju i volonterima/kama*, 7.

čitave obitelji.¹⁵ Kada je u pitanju područje djelovanja, odnosno geografska rasprostranjenost volontiranja može biti lokalno, nacionalno i međunarodno. Lokalno se volontiranje održava u susjedstvu, općini ili gradu u kojem osoba živi. U okviru nacionalnog volontiranja zajedno rade volonteri/ke iz cijele zemlje na rješavanju sličnih ili zajedničkih problema kao i na provođenju zajedničkih kampanja, organiziranju aktivnosti, zajedničkih edukacija i sl. Međunarodno volontiranje podrazumijeva međunarodne dugoročne ili kratkoročne razmjene volontera, obavljanje konkretnih aktivnosti, razmjenu iskustava i znanja, razvijanje interkulturalnog razumijevanja i prihvaćanje različitosti među volonterima/kama.¹⁶

Volontiranje prema kategoriji trajanja može biti kratkoročno (od 2 tjedna do 2 mjeseca ili jednokratno) i dugoročno (3, 6, 9 mjeseci ili duže). Kategorija načina organizacije volontiranja podrazumijeva da ono može biti formalno i neformalno. Formalno volontiranje organizirano je u okviru organizacija civilnog društva ili institucija, ima određenu strukturu, ciljeve, vrijeme trajanja, vrste aktivnosti i očekivane rezultate. Neformalno volontiranje označava svaku vrstu dobrovoljne pomoći drugoj osobi koja se ne odvija unutar organizacije ili institucije nego je povremena i spontana.¹⁷

Razvoj i institucionalizacija volontiranja

Počeci dobrovoljnog rada sa svrhom pomoći drugima mogu se uočiti daleko u ljudskoj prošlosti.¹⁸ U zapadnoj civilizaciji on je bio često povezan s djelovanjem različitih vjerskih organizacija, misionarskih akcija i građanskih udruženja. Tijekom srednjeg i ranog novog vijeka na prostoru Hrvatske bio je uočljiv u radu katoličkih crkvenih redova, bratovština, hospicija, cehova i konfesionalnih društava. Bratovštine su primjerice imale zadatak njegovanja bolesnika, ukapanja mrtvih, uzdržavanja hospicija za bolesne, nemoćne i starije, brige o siromasima i nezakonitoj djeci, opskrbe mirazom siromašnih djevojaka i sl.¹⁹ O bolesnim i nezaposlenim članovima brinuli su i cehovi.²⁰ Od sredine 19. stoljeća razvojem modernog građanskog društva raste i broj različitih društava dobrotvornog karaktera poput ženskih (gospojinskih), vjerskih, radničko-obrtničkih i dr.²¹ Razlikovala su se prema vrsti aktivnosti,

15 Ibid.

16 Ibid, 8.

17 Ibid.

18 David Horton SMITH, Robert A. STEBBINS, Jurgen GROTZ, *The Palgrave Handbook of Volunteering, Civic Participation and Nonprofit Associations*, 23.

19 Vidjeti više u: Zrinka NOVAK, „Hvarska karitativna bratovština Milosrđa u ranome srednjem vijeku”, *Historijski zbornik* (2011.): 378.

20 Dragutin FELETAR, „Pravila triju obrtničkih cehova iz Donje Dubrave iz 1772. godine”, *Podravina* (2010.): 24.

21 O prvom humanitarnom društvu („Društvo čovječnosti”) vidjeti u: Mira KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, *Društvo čovječnosti 1846-1946*, Zagreb: Židovska općina Zagreb, 1998.

a najbrojnija su bila rimokatolička vjerska društva.²² Trend se nastavio i tijekom 20. stoljeća, a u razdoblju socijalističke Jugoslavije volonterski rad organizacija bio je pod kontrolom države.²³ Jednim dijelom mogao se vidjeti i u provođenju radnih akcija koje su bile ključne za obnovu zemlje nakon rata, iako uključivanje u iste nije nužno uvijek bilo dobrovoljnog karaktera.²⁴ Početkom 1990-ih dobrotvorni rad bio je uglavnom vezan za humanitarnu pomoć ratom stradalih područja, žrtvama rata, izbjeglicama i prognanima. Tada nastaju i prve mirovne organizacije i inicijative osnovane na volonterskom radu. Od druge polovice 1990-ih i početkom 2000-ih njihov broj se povećava, razvijaju se intenzivnije i slobodnije. Građani počinju aktivnije surađivati u volonterskim programima i projektima, a razvija se i međunarodna suradnja.²⁵ Oni djeluju neformalno kroz inicijative ili formalno kroz organizacije civilnoga društva, javne ustanove ili institucije.²⁶

Začeci institucionalizacije volonterskog rada započeli su kada su Pierre Ceresole i Hubert Parris 1920. godine organizirali prvu međunarodnu grupu volontera koji su obnavljali selo Esne kraj Verduna u Francuskoj koje je stradalo u Prvom svjetskom ratu. Glavni cilj njihove organizacije *Service Civil Internationala* (SCI) bio je promicanje mira, međunarodnoga razumijevanja, solidarnosti, društvene pravde, očuvanje okoliša i samoodrživog razvoja kroz niz aktivnosti.²⁷ Nedugo nakon toga Etienne Bach osniva *Youth Action for Piece* (1923.), a takvom obliku organizacija pripada i *Union of International Associations* osnovana 1907. godine. Do 1945. godine osnovani su međunarodni volonterski kampovi u Švicarskoj, Liechtensteinu, Engleskoj, Švedskoj, Španjolskoj, Norveškoj, Nizozemskoj i Italiji. Nakon Drugoga svjetskog rata volonterski programi odnosili su se na rekonstrukciju i obnovu razrušenih područja, a pojavila se i potreba za uključivanje volontera u socijalni rad (bolnice, domovi za stare i nemoćne, djecu i sl.). UNESCO je 1948. osnovao CCIVS (*Coordinating Committee of International Voluntary Service*) koji postaje krovna organizacija svih volonterskih udruga. Njegovu ulogu predstavlja širenje iskustava i informacija te lobiranje za bolje volontiranje, a imao je i važnu ulogu u uspostavljanju volonterskih organizacija u Istočnoj Europi i drugim kontinentima.²⁸

Volonterske se organizacije od druge polovice 20. stoljeća osnivaju i izvan Europe, u Alžiru, Pakistanu, Indiji, Libanonu, Jordanu, Tunisu i dr. U tom razdoblju raste i broj pojedinaca koji umjesto služenja vojnog roka

22 Lucija BENYOVSKY, „Dobrotvorna gospojinska (ženska) društva u Hrvatskoj od osnivanja do Prvog svjetskog rata”, *Časopis za suvremenu povijest* (1998.): 73.

23 BEGOVIĆ, *O volontiranju i volonterima/kama*, 27.

24 O tome fenomenu vidjeti više u: Reana SENJKOVIĆ, *Svaki dan pobjeda: kultura omladinskih radnih akcija*, Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku – Srednja Europa, 2016.

25 BEGOVIĆ, *O volontiranju i volonterima/kama*, 28.

26 Gordana FORČIĆ, Bojana ČULUM, Lejla ŠEHIĆ-RELIĆ, *Kako ih pronaći? Kako ih zadržati?: smjernice za rad s volonterima*, Rijeka: Udruga za razvoj civilnog društva SMART, 2007., 10.

27 FORČIĆ, ČULUM, ŠEHIĆ-RELIĆ, *Kako ih pronaći? Kako ih zadržati?: smjernice za rad s volonterima*, 77.

28 BEGOVIĆ, *O volontiranju i volonterima/kama*, 23-24.

odabiru volonterski rad. U nekim zemljama socijalne institucije postaju ovisne o volonterima, a njihove vlade uviđaju važnost volontiranja i počinju financijski podupirati volonterske programe. Svjesni važnosti volontiranja postaju i Ujedinjeni narodi koji su u posljednja četiri desetljeća donijeli nekoliko rezolucija koje se odnose na potpore volontiranju, a ono je bilo naglašeno i priznato u brojnim svjetskim i europskim dokumentima u kojima se isticala potreba za pružanjem podrške i poticanjem volontiranja.²⁹

Rezolucija o volontiranju	1983.
Rezolucija 40/212	1985.
Preporuka o promicanju volonterskog servisa	1994.
Rezolucija 52/17	1997.
Europska konvencija o promociji međunarodnog dugoročnog volonterskog rada mladih	2000.
Preporuka 1496.	2001.
Opća deklaracija o volontiranju	2001.
Rezolucija 56/38	2001.

Prilog 1. Kronološki pregled europskih i svjetskih dokumenata vezanih za volontiranje do 2001.³⁰

Institucijski oblici volontiranja u Hrvatskoj započinju osnivanjem Volonterskog centra u Zagrebu 1997. godine nastalog u okviru Antiratne kampanje Hrvatske.³¹ Nakon tog uslijedilo je osnivanje centara i u drugim gradovima.

29 Ibid, 25.

30 Ibid, 30-32.

31 VC Zagreb se od 2007. usmjerio na jačanje programa namijenjenih razvoju volonterstva na lokalnoj razini, odnosno na području grada Zagreba, kako bi njegovim građanima omogućio da volontiraju u zajednici u kojoj žive i kako bi podigli kvalitetu volonterskih programa lokalnih organizacija. Dio svojih aktivnosti proširio je od 2009. preuzimanjem uloge regionalnog volonterskog centra u okviru Hrvatskog centra za razvoj volonterstva čiji je osnivač. Njegov dosadašnji rad uključuje razvoj volontiranja u Zagrebu i lokalnoj sredini, međunarodnu razmjenu volontera, edukacijske projekte, informiranje i savjetovanje, promociju i priznavanje volonterstva te istraživanja i Zakon o volonterstvu. <https://www.vcz.hr/nas-dosadasnji-rad-2/> (1. srpnja 2023.)

Volonterski centar Zagreb	1979.
Udruga „MI” - Split ¹	1998.
Udruga SMART – Volonterski centar Rijeka ²	2005.
Volonterski centar Osijek ³	2005.

Prilog 2. Kronološki pregled osnivanja volonterskih centara u Hrvatskoj³²

Spomenuti centri dio su Mreže volonterskih centara³³, no postoji i zamjetan broj lokalnih volonterskih centara.³⁴ U Hrvatskoj postoje dva osnovna oblika volonterskih centara: volonterski centar kao organizacija i volonterski centar kao servis, odnosno program unutar organizacije. Brojne organizacije civilnog društva okupljaju volontere za provođenje svojih

32 1. Udruga „MI” - Split službeno provodi program Volonterskog centra Split od 1998. godine. VC Split jedan je od četiriju regionalnih volonterskih centara koji djeluje na području četiriju južnih županija (Zadarske, Šibensko-kninske, Splitsko-dalmatinske i Dubrovačko-neretvanske) kroz poticanje lokalnih volonterskih centara i ostalih organizacija na sustavno bavljenje volontiranjem. Aktivno sudjeluje u radu Nacionalnog odbora za razvoj volonterstva. Kontinuirano radi na razvoju postojećih i uspostavljanju novih praksi u području volonterstva što podrazumijeva rad na unaprjeđenju i razvoju oblika volontiranja kao što su školsko volontiranje, volontiranje zaposlenika (korporativno volontiranje), krizno volontiranje, volunturizam i dr. Pruža mentorsku podršku i potporu u informiranju i motiviranju organizacija za bavljenje volonterima i volonterstvom. Tradicionalno organizira i Dan volonterstva i solidarnosti s humanitarno-prodajnom izložbom, proslave Međunarodnog dana volontera, dodjele zahvalnica za volontere te nagrade „Vinka Luković” za organizatore volontiranja i kampanje „Hrvatska volontira” u suradnji s Hrvatskim centrom za razvoj volonterstva i partnerima. <https://www.vcst.info/k/673-o-volonterskom-centru-split> (1. srpnja 2023.)

2. Udruga SMART – Volonterski centar Rijeka započeo je 2005. godine sa sustavnim pristupom razvoju volonterstva i programom Volonterskog centra u lokalnoj zajednici. Djeluje kao resursni volonterski centar za područja Primorsko-goranske, Ličko-senjske, Istarske i Karlovačke županije. Centar promovira vrijednost volonterstva i integrira ga u razvoj lokalnih zajednica, unaprjeđuje informiranje o volontiranju, osnažuje neprofitne organizacije za uključivanje volontera u svoje aktivnosti, poboljšava status volontera u zajednici, motivira veći broj ljudi na volontiranje, potiče volontiranje kroz sustav odgoja i obrazovanja, potiče i uspostavlja međusektorsku suradnju usmjerenu ka razvoju volonterstva u zajednici. Aktivnosti koje provodi uključuju VIP – volonterski INFO pult (Baza volontera/ki i Baza organizatora volontiranja); edukaciju i konzultacije; izdavačku djelatnost; istraživanja; aktivnosti vezane uz promociju volonterstva (nacionalna manifestacija “Hrvatska volontira!”), obilježavanje Međunarodnog dana volontera 5.12.); umrežavanje i suradnju. <http://www.volonterski-centar-ri.org/o-volonterskom-centru/> (1. srpnja 2023.)

3. Volonterski centar u Osijeku osnovan je u prosincu 2005. godine na Međunarodni dan volontera kao rezultat zajedničkog rada Savjeta za razvoj volonterstva kojeg su činili predstavnici udruga i institucija motivirani za postavljanje održive strukture razvoja volonterstva na području Slavonije i Baranje. Do 2005. godine Centar za mir, nenasilje i ljudska prava provodio je program volonterskog centra. Njegov program dio je sustavnog i promišljenog djelovanja DKolektiva – organizacije za društveni razvoj s ciljem uspostavljanja kontinuirane, strukturirane i kvalitetne podrške volonterima, organizatorima volontiranja i drugim sudionicima relevantnima za razvoj volonterstva. Volonterski centar Osijek djeluje kao resursni volonterski centar za Osječko-baranjsku, Vukovarsko-srijemsku, Brodsko-posavsku, Požeško-slavonsku i Virovitičko-podravsku županiju. Provodi aktivnosti regionalnog volonterskog centra sukladno standardima kvalitete za volonterske centre. One uključuju: promociju vrijednosti i dobrobiti volontiranja, razmjenu informacija o ponudi i potražnji volonterskog angažmana, usluge savjetovanja i edukativne aktivnosti o volonterstvu za građane, usluge savjetovanja i edukativne aktivnosti u području upravljanja volonterima i volonterskim programima za organizatore volontiranja, podršku u radu i razvoju lokalnim volonterskim centrima, umrežavanje i suradnju, provedbu istraživanja, izdavačku djelatnost i zagovaračke aktivnosti. <https://dkolektiv.hr/hr/volonterski-centar-osijek> (1. srpnja 2023.)

33 Osnovana je s namjerom da se na osnovi dobrih praksi regionalnih centara uspostave jedinstveni standardi rada na razvoju volonterstva na nacionalnoj razini te da se povezivanjem resursa postigne snažniji društveni utjecaj (Jela TOMANJIK, Lidija BURIC, Raffaella D’APOLITO, *Volonterski centar u zajednici: smjernice za uspostavljanje volonterskih centara i programa*, Zagreb: Volonterski centar Zagreb, 2009., 19.)

34 <https://www.hrcv.hr/centri-heading/mapa> (1. srpnja 2023.)

aktivnosti i programa, a osnivaju se i volonterski klubovi unutar srednjih škola i tvrtki.³⁵

Za razvoj volonterskih centara, ali i samog volontiranja važna je uloga države koja ih zakonima i mjerama potiče. Povodom obilježavanja Međunarodne godine volontera 2001. Savjet za razvoj civilnog društva Republike Hrvatske osnovao je Nacionalni odbor za razvoj i promicanje volonterstva. Odbor je radio na Nacrtu prijedloga Zakona o volontiranju kojim su se definirali volonterski rad, volonteri, organizatori i korisnici volontiranja, volontiranje maloljetnika, volontiranje hrvatskih državljana izvan RH, volontiranje stranih državljana u RH, ugovorni odnosi između volontera i organizatora volontiranja, naknada troškova, način donošenja etičkog kodeksa volontera i dr.³⁶ Nadležnost provođenja zakona preuzelo je od 2005. Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, a od 2020. Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike. Zakon je stupio na snagu 2007. godine čime je postao prvi normativni akt koji je volonterstvu u Hrvatskoj pristupio na cjelovit i obuhvatan način.³⁷ U tom pogledu važan je i Nacionalni program djelovanja za mlade donesen 2003. godine koji je istaknuo tri osnovna načina djelovanja mladih u izgradnji društva i razvoja zajednice: rad interesnih nevladinih organizacija i grupa mladih na razvoju lokalne zajednice, volonterski rad mladih u socijalnim ustanovama, humanitarnim i nevladinim organizacijama, medijska djelatnost mladih kroz tiskovine, radijske postaje, produkcijske kuće i Internet.³⁸ Volontiranje je regulirano ugovorom o volontiranju, potvrdom o volontiranju i etičkim kodeksom volontera, a volonteri se motiviraju i godišnjim priznanjima odnosno volonterskim nagradama na lokalnoj, regionalnoj i državnoj razini.³⁹

Volonteri

Iako ne postoji jednoznačan odgovor na pitanje tko su volonteri, moguće je ipak odrediti primarnu značajku i karakteristiku volontera, a to je dobra volja.⁴⁰ Ne postoje posebni uvjeti koje osoba mora zadovoljiti kako bi postala volonter jer svatko neovisno o dobi, spolu, obrazovanju, nacionalnoj ili religijskoj pripadnosti, intelektualnim sposobnostima i drugim obilježjima može postati volonter. Organizacija različitih i raznovrsnih aktivnosti omogućava priliku svim zainteresiranim volonterima da u njima i sudjeluju odabirući ih prema

35 TOMANJIK, BURIĆ, D'APOLITO, *Volonterski centar u zajednici: smjernice za uspostavljanje volonterskih centara i programa*, 12.

36 BEGOVIĆ, *O volontiranju i volonterima/kama*, 37.

37 TOMANJIK, BURIĆ, D'APOLITO, *Volonterski centar u zajednici: smjernice za uspostavljanje volonterskih centara i programa*, 80.

38 BEGOVIĆ, *O volontiranju i volonterima/kama*, 37.

39 TOMANJIK, BURIĆ, D'APOLITO, *Volonterski centar u zajednici: smjernice za uspostavljanje volonterskih centara i programa*, 81-83.

40 BEGOVIĆ, *O volontiranju i volonterima/kama*, 10.

svojoj preferenciji. Prema dostupnim istraživanjima ljude na volontiranje osim želje i volje potiču različiti osjećaji i potrebe koje često obuhvaćaju i altruistične oblike motivacije.⁴¹

Osobe koje odluče volontirati stječu posebna prava unutar organizacije ili institucije u kojoj rade, ali preuzimaju i određene odgovornosti. Temeljna su osobna prava volontera: „imati nekoga s kim se može pričati o poslu, biti cijenjen/a i pohvaljen/a, znati što se od njih očekuje i kome su odgovorni/e, dobiti sve informacije o poslu, dobiti nešto za sebe, moći pogriješiti i učiti iz grešaka, moći reći «ne», dobiti potrebnu edukaciju, znati kome se mogu obratiti u slučaju problema, koga mogu pitati za pomoć ili podršku, znati kako su odabrani/e, razvijati se i mijenjati u poslu, primati potrebne povratne informacije, sudjelovati u radu organizacije, izraziti svoje mišljenje, osjećaje i uvjerenja, imati sigurne uvjete rada, ne biti diskriminirani/e na temelju spola, rase, seksualnih opredjeljenja, dobi, etničke ili religijske pripadnosti, obrazovanja, invaliditeta, promijeniti svoje odluke - odustati od volontiranja, ne preuzimati odgovornost za tuđe probleme, naljutiti se, zabavljati se, da im se kaže hvala, zahtijevati da se prema njima postupi s poštovanjem, tražiti podršku i pomoć, pobuniti se protiv nepravednog postupka, imati potrebnu opremu za rad (informacije, sredstva za rad), da budu nagrađeni/e, da ih se ne iskorištava, da im se pruži povjerenje, da ih se cijeni jednako kao i plaćeno osoblje i znati svoja prava”.⁴²

Odgovornosti i obveze su volontera: „odgovorno, pouzdano i predano obavljati posao, završiti dogovorene projekte i zadatke, poštivati pravila, ciljeve i vrijednosti organizacije u kojoj rade, u poslu zadovoljiti standarde koje odredi organizacija, održati obećanje - poštivati druge i njihova prava, poštivati privatnost i povjerljivost informacija s kojima dolaze u doticaj, obavijestiti organizaciju u slučaju nedolaska ili kašnjenja, biti iskren/a ukoliko se pojave problemi i potražiti podršku ako im je potrebna, prisustvovati edukaciji i ostalim aktivnostima koje su dio posla, prihvatiti konstruktivnu kritiku i dati konstruktivnu povratnu informaciju ako je potrebno”.⁴³

Kao i volonteri, i organizacije koje primaju volontere imaju određene odgovornosti i prava. Njihova su prava: „sklopiti sporazum između organizacije i volontera/ke, tražiti da se zadaci naprave na određen način, postaviti standarde za posao, tražiti određene kvalitete i vještine kod volontera/ki, odbiti volontere/ke koji/e nisu prikladni/e za posao, tražiti odgovornost, pouzdanost, predanost i točnost, riješiti pitanje discipline, dopustiti volonterima/kama da odustanu ako nisu zadovoljni/e poslom i zamoliti volontere/ke da odu ako ne zadovoljavaju uvjete sporazuma ili ne poštuju dogovorena pravila”.⁴⁴ Obveze su organizacije: „pružiti izazovne prilike volonterima/kama, cijeniti i poštivati volontere/ke, definirati jasne i smislene uloge za volontere/ke koristeći opise poslova, odrediti pravila koja će omogućiti svrhovitu uključenost volontera/ki, pružiti

41 Ibid.

42 Ibid, 15.

43 Ibid, 15-16.

44 Ibid, 16.

volonterima/kama sve potrebne informacije, pružiti džeparac volonterima/kama ako je tako dogovoreno, pružiti sigurnu i ugodnu radnu okolinu, pružiti osiguranje i pružiti uvođenje u rad, trening i priliku za razvijanje volontera/ki”.⁴⁵

Prema recentnim istraživanjima Hrvatskog centra za razvoj volonterstva iz 2022. godine najveći se broj volontera te godine okupljao i najveći se broj volonterskih sati odradio u Zapadnoj i Sjevernoj Hrvatskoj.

Sjeverna Hrvatska	60 organizatora volontiranja	56 volonterskih aktivnosti
Zapadna Hrvatska	52 organizatora volontiranja	94 volonterske aktivnosti

Prilog 3. Broj organizatora volontiranja i volonterskih aktivnosti u Sjevernoj i Zapadnoj Hrvatskoj u 2022. godini⁴⁶

Ekološki sajam u Opatiji
Društvo „Naša djeca” u Opatiji
Socijalna samoposluga Kruh sv. Elizabete OFS Gospa Lurdska Žabica
Društvo za istraživanje i potporu
Udruga za razvoj civilnog društva SMART
Srednja škola Delnice
Hrvatski kulturni dom na Sušaku
Osnovna škola „Eugen Kumičić” u Rijeci
Društvo tjelesnih invalida grad Rijeka
Osnovna škola dr. Franje Tuđmana Lički Osik
Srednja škola dr. Antuna Barca u Crikvenici
Društvo „Naša djeca” grada Crikvenice
Udruga umirovljenika grada Delnica
Udruga žena operiranih dojki „Nada” Rijeka
HCK Gradsko društvo Crvenog križa Delnice
Gradsko društvo Crvenog križa Opatija
Osnovna škola dr. Jure Turića
Gradsko društvo Crvenog križa Vrbovsko

Prilog 4. Neka od mjesta održanih volonterskih aktivnosti u Zapadnoj Hrvatskoj u 2022. godini⁴⁷

45 Ibid.

46 Hrvatski centar za razvoj volonterstva, Hrvatska volontira – *Hvala što ste tu*, izvještaj, <https://www.docdroid.net/SnIUZrf/hrvatska-volontira-2022-izvjestaj-pdf>, 34-47. (1. srpnja 2023.)

47 Ibid.

Zaključna razmatranja

Volontiranje predstavlja prema dosadašnjim istraživanjima jedno od važnih dijelova društvenog života i ekonomskog razvoja. Definiranje samog pojma predstavlja izazov s obzirom da on ovisi o tradiciji, kulturološkim prilikama i društvenom kontekstu određenih država. Različite interpretacije pojma utjecale su i na pojavu različitih oblika i kategorizacija volontiranja. Kroz povijest volontiranja se javljalo u različitim oblicima sve do njegove institucionalizacije početkom 20. stoljeća kada poprima formalni oblik reguliran određenim pravilima i zakonima. Tako se primjerice u Hrvatskoj sa svrhom pomoći drugima mogao vidjeti u radu katoličkih crkvenih redova, bratovština, hospitala, konfesionalnih društava, cehova, dobrotvornih društava različitog karaktera, a jednim dijelom i u radnim akcijama u socijalističkoj Jugoslaviji. Države i svjetske organizacije također su s vremenom uvidjele važnost volontiranja pa se od druge polovice 20. stoljeća intenzivno radilo na donošenju rezolucija i pravnih dokumenata kojima se ono nastojalo regulirati i promovirati. U Hrvatskoj institucionalizacija volontiranja započela je osnivanjem Volonterskog centra u Zagrebu 1997. godine, a potom i u drugim gradovima. Usvajanjem Zakona o volontiranju 2007. godine započela je i pravna regulacija kojom su se definirala različita pitanja poput prava i dužnosti volontera i organizacija. Državna potpora izrazito je bitna u osnutku volonterskih centara i razvoju volontiranja, a o tome danas brigu vodi Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike.

Bibliografija

Internetski izvori

https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2007_06_58_1863.html (pristupljeno 1. srpnja 2023.)

<https://www.vcz.hr/nas-dosadasnji-rad-2/> (pristupljeno 1. srpnja 2023.)

<https://dkolektiv.hr/hr/volonterski-centar-osijek> (pristupljeno 1. srpnja 2023.)

<https://www.vcst.info/k/673-o-volonterskom-centru-split> (pristupljeno 1. srpnja 2023.)

<http://www.volonterski-centar-ri.org/o-volonterskom-centru/> (pristupljeno 1. srpnja 2023.)

<https://www.hcrv.hr/centri-heading/mapa> (pristupljeno 1. srpnja 2023.)

Hrvatski centar za razvoj volonterstva, Hrvatska volontira – *Hvala što ste tu*, izvještaj, <https://www.docdroid.net/SnIUZrf/hrvatska-volontira-2022-izvjestaj-pdf>, 34-47. (pristupljeno 1. srpnja 2023.)

Literatura

Hrvojka BEGOVIĆ, *O volontiranju i volonterimalkama*, Zagreb: Volonterski centar, 2006.

Lucija BENYOVSKEY, „Dobrotvorna gospojinska (ženska) društva u Hrvatskoj od osnivanja do Prvog svjetskog rata”, *Časopis za suvremenu povijest* (1998.): 73-92.

Bojana ĆULUM, *Zašto i kako vrednovati volontiranje?: analiza modela institucionalnog priznavanja volontiranja kao preduvjeta za dugoročni razvoj kulture volontiranja i ostvarivanja prednosti u korištenju usluga ili kod zapošljavanja*, Zagreb: Intergrafika - TTŽ, 2008.

Dragutin FELETAR, „Pravila triju obrtničkih cehova iz Donje Dubrave iz 1772. godine”, *Podravina* (2010.): 5-52.

Gordana FORČIĆ, Bojana ĆULUM, Lejla ŠEHIĆ-RELIĆ, *Kako ih pronaći? Kako ih zadržati?: smjernice za rad s volonterima*, Rijeka: Udruga za razvoj civilnog društva SMART, 2007.

Jelena KAMENKO, Lejla ŠEHIĆ-RELIĆ, *Neudoban položaj: Priručnik za suzbijanje diskriminacije mladih na tržištu rada*, Zagreb: Mreža mladih Hrvatske, 2013.

Jelena KAMENKO MAYER, Lejla ŠEHIĆ RELIĆ et al., *Generacija za V: zašto i kako organizirati volonterske programe u ustanovama odgoja i obrazovanja?*, Osijek: Volonterski centar: Hrvatski centar za razvoj volontera, 2019.

Mira KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, *Društvo čovječnosti 1846-1946*, Zagreb: Židovska općina Zagreb, 1998.

Zrinka NOVAK, „Hvarska karitativna bratovština Milosrđa u ranome srednjem vijeku”, *Historijski zbornik* (2011.): 377-433.

Andrea RUSSO, *Volontiranje: ključ uspjeha u svijetu rada*, Split: Udruga Split zdravi grad, 2007.

Reana SENJKOVIĆ, *Svaki dan pobjeda: kultura omladinskih radnih akcija*, Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku – Srednja Europa, 2016.

David H. SMITH, Robert A. STEBINS, Jurgen GROTZ, *The Palgrave Handbook of Volunteering, Civic Participation and Nonprofit Associations*, UK: Palgrave Macmillan, 2016.

Jela TOMANJIK, Lidija BURIĆ, Raffaella D'APOLITO, *Volonterski centar u zajednici: smjernice za uspostavljanje volonterskih centara i programa*, Zagreb: Volonterski centar Zagreb, 2009.

Diana TOPČIĆ, *Priručnik za rad s volonterima*, Split: Udruga MI, Volonterski centar Split, 2001.

Summary

OVERVIEW OF THE HISTORY OF VOLUNTEERING IN CROATIA Valentina KEZIĆ

Volunteering in the world, including in Croatia, has a long tradition and has appeared in various forms throughout history. In the absence of works dealing with its historical development in Croatia, this article tries to give a brief overview of that history using relevant research and available sources. After defining the very concept of volunteering, its forms and categorization, there follows a description of the development of volunteering in Croatia, its institutionalization, legal documents, and the rights and duties of volunteers. A review of relevant research and sources led to several conclusions. Voluntary work in Croatia has been present throughout history in the work of various organizations, and it mainly involved helping the needy and vulnerable. It was institutionalized only in the late 1990s, and with the adoption of legal documents in the early 2000s, legal regulation began, which defined various issues such as the rights and duties of volunteers and organizations that are still in force today.

Keywords: history of volunteering, Croatia, institutionalization of volunteering, volunteers